

Megjelenik
minden hó 1-én és 15-én.

Előfizetési ár
Egész évre 6 frt o. é.
Félévre . 3 „ „ „
A közlemények és előfizetések bérmentve küldendők.

Szakhirdetések
egy petit hasábsora 6 krral számíttatik.

HASONSZENVI KÖZLÖNY.

Alapos ismereteket terjesztő orvosi lap a homöopathiáról.

Előfizethetni

vidéken
minden cs. kir. posta-
hivatal után.
Gyöngyösön
a szerkesztőnél.
Egerben
az érseki lycceumi
nyomdában.

Szerkesztő-tulajdonos: **Horner István**, a gyöngyösi közkórház igazgató-főorvosa.

TARTALOM: A májkórok és ezeknek hasonszenvi orvoslása (folytatás és vége). — Észleletek a gyöngyösi kórházban 1864. év első felében orvosolt betegségekről (folytatás.) — Nincs ebdüh, nincs viziszony (hydrophobia). — A Higany (mercur Espanet után. — Lapszemle. — Válasz több ügyfelek felhívására.

A máj-kórok, s ezeknek hasonszenvi orvoslása.

(folytatás és vége.)

Sárgakór (icterus)

Sárgakór, az epefőstenynek a szövetek és szervekbeni lerakódása; mely szorosan véve nem önálló betegség, hanem csak jelensége az életművezetben, különösen a májban észlelt kóros elváltozásoknak. Ezen kór származása kétféleképpen magyaráztathatik; az epe-elválasztás vagy megszűnik, vagy az epeürülék (excretio) akadályozva van. Az első esetben az epe alkotó részeinek már eredetileg a vérben foglalva lenni kellene; az utóbbiban, mely valószínűbb, a májból a vérbe történik az epe felvétele, s ezen véleményt az újabb kórtani buvárlatok erősítik, ezekből ugyanis kiderül, hogy az epe tulajdonkép a májban és pedig annak sejtszövetében készül.

A feltételek, melyek következtében a sárgakór kifejlődik, ezek:

A leggyakoribb esetben a sárgakór okául szolgálhatnak: az epevezetékek betegségei, — ezeknek nyomása valamely daganat által, mely a felakadt és meggyülekezett epe által képeztetik. — Az első esetben a kór-hurutos, és származhatik mindazon okokból, melyek a gyomor és belek hurutos bántalmait szokták előidézni, mint meghűtés, gyomorterhelés sat. A beteg a sárgakór kifejlődése előtt erőtlenséget, bádgyadtságot, étvágytalanságot, lázást, szájjá nyálkás, izetlen, gyomrában nyomást, feszülést érez, mely kórtünetek azonnal a kór alapokának felismerésére szolgálnak. Minthogy az epevezetőknek elzárása folytán, az epe-ürülés fel van akadva, vagy igen kevés, vagy ép semmi epe nem juthat a nyombélbe, innét van, hogy a bélsár agyagszerű és festetlen, melynek következtében a test egyéb elválasztásai is, mint a

vizellet, izadság, tej sárga-színűekké válnak. Mivel azon felül az epének azon tulajdona van, hogy a táplálékok zsir tartalmát az emésztés alatt emulsióvá változtatja s azáltal a felszívódásra alkalmassá teszi, mely elváltozás a sárgakórban szenvedésnél a közös epevezetők elzárása által lehetetlenné válik, a sárgakóros betegek bélsárában mindig nagy mennyiségű zsirt fedezünk fel.

A sárgakór hurutos alakja többnyire jóindulatú, ritkán változik át idült lefolyásúra. Leginkább fiatal egyéneknél fordul elő, de azért nem minden sárgakór, mely fiatal egyéneknél tapasztaltatik oly egyszerű, mint-hogy ezeknél is több ízben a máj állományának kóros elváltozásai szolgálhatnak a sárgakór okául. Kétséges esetekben ajánlatik Frerich által a vizellet vegytani vizsgálata Lencin és Tyrosinra. A nevezett kóralaknak még egy valószínű ismertető jele van t. i. a hurutos állapotnak egyszersmint egyéb szervezetekbeni jelenléte.

A sárgakór okai közé számíttatik továbbá az epekő. Ez vagy állandóan akadályozza az epe-kiürítést, mely esetben a sárgakór egyéb okaitól alig különböztethetik meg, vagy ezen akadály változatossága által jellemzi magát, mit csak akkor ítélhetünk meg tisztán és biztosan, ha az epekő vagy hányás vagy hasmenés által kiürítettetik.

Mindaz, amit az epekő származásáról tudunk, nem egyéb mint hypothesis. Mily tulajdonságának kellek az epének lenni, hogy általa ezen productum származzék? mai napig sem tudatik.

Az epekő az ő nagysága és külalakzatjára nézve különféle változásokat hoz létre nem csak a májban, hanem más életművezetekben is. Nagykövek májgyuladást, hashártya gyuladást okozhatnak. Kisebb köveket mivel az epe-kiürítést nem akadályozzák, sőt gyakran fájdalmat sem okoznak, de sárgakórt ép nem eredm-

nyeznek, igen nehéz felismerni. A legbiztosabb ismeretű jele az epekőnek, midőn jelenlétét epecsikarással jellemzi. A betegek ilyenkor erős fájdalomokról panaszkodnak az egész hasban, különösen a májtájban, és szivgödörben melyek nem sokára az egész mell, és a jobb-lapoczkáig kiterjednek. Láz ritkán van jelen, közönségesen ily betegek nyálkás zöld anyagot hánynak ki. A fájdalom és az említett tünetek azonnal csendesednek, mihelyt az epekő a ductus cystikusból a tágasb cholechusba átmegy; végre egészen megszűnnek, ha az utóbbiból a belekbe áthelyeztetik. Néha hányás közt ürül ki az epekő, gyakrabban azonban székelés által.

Ép úgy mint az epekő, a máj, lép, gyomor és belek daganatai is szülhetik az epevezetékek dugulásait, és így kisebb-nagyobb mértékben sárgakórt is. Ezen eset leginkább koros egyéneknél fordul elő. Midőn ezen állapot a későbbi életkorban kifejlik, és az azt kísérő kórtünetek gyakran ismétlődnek, okunk van a máj rákos elfajulását gyanitnunk, és figyelmünket annál inkább ezen szenvedés fontosságára ellen intéznünk.

Ami az idült májszenvedések különféle alakjait illeti: A májtúltengésnél a sárgakór ritkán jelenik meg, vagy legalább nagy kiterjedést sohasem nyer. — A májszemésedésnél, mely leginkább iszákos egyéneknél fejlődik ki, a sárgakór nagy kiterjedést nyerhet. A hájmájnál, ha csak egyéb komplikatiók okul nem szolgálnak, ritkán fejlődik ki sárgakór. Legnagyobb kiterjedést nyer, mint ezt már más helyen meg is említettük, a heveny sárga májsorvadásnál.

Vannak ezekenfelül kórok, melyekben a sárgakórt az epe torlasztásából nem lehet következtetni, miután ezt bebizonyítani sehohsem bírjuk, és mindamelllett azok folyama alatt elég gyakran kifejlődik. Ily sárgakórt tapasztalunk a genyvérnél, gyermekágyi lázknál, a hagymáz után a váltólázknál, lelki indulatok után, sőt az ujonszülöttek sárgaságának oka sincs e mai napig megfejtve. Minden, mi ezen sárgakórok származása felül felhozatik tisztán hypothesis, és tények által nincs igazolva.

Az előre bocsátottakból elegendőképen kitetszik, mennyire fontos és kívánatos a sárgakór gyógytanára nézve, ennek okait tanulmányozni, és meghatározni. Mily eredményt várhatunk azon sárgakóroknál, melyek a máj mélyebb elfajulásából származnak? azt már ismételve előterjesztettük, s midőn ezekre nézve a kedvezőtlen kimenetelt kijelenteni kénytelenítettünk, a szelid indulatú sárgakór ellen még sok esetben hasonzenvi gyógyszereinkkel hasznos sikert biztosíthatunk. Hogy e részben az ohajtott czélt elérjük, észleleteink fősúlyát a bélsár és vizellet szineire szükség hogy helyezzük,

melyek az epe elválasztására nézve a legbiztosabb mérleget fogják szolgáltatni.

A főszerek, melyek sárgakór ellen a hasonzenvi gyógymód rendszere szerint hasznosoknak bizonyultak be, ezek:

Mercurius. Ezen gyógyszer leginkább a lázas sárgakór ellen fog sikeresen használni. A gyomor és bélhurutos jelenségek, hol a mercur jelentve van, sehol sem hiányzanak, és mindig heveny indulatúak. A sárga szín sohasem sötét, hanem inkább világos, és az epének jelenléte a bélsár és vizelletben még mindig feltalálhatók. — Az idült sárgakór fajainak ott fog alkalmaztatni főleg czélszerűen, hol a betegség a china visszaélése által származott.

Nux vomica. Ez szintén a lázas-hurutos sárgakórnál találja fel hasznos alkalmazását. Azonfelül ezen sajátságos kórtünetek jellemzik hatását: a májban görcsös fájdalmak jelennek meg, — az epe elválasztás majdnem tökéletesen felakadt, — a szék szorult, aranyeres szenvedésekkel. — Ülő életmód, bő táplálkozás, a szesz italokkai visszaélés szolgálnak e sárgakór okául.

Bryonia. Egyedül a lázas sárgakórnál használat-hatik, midőn a nyelv fehér; étel s ital után undor, hányás állanak be, makacs székszorulással. Az epe-elválasztás ez esetben sincs végkép megszünve, a bélsár és vizellet még mindig az epe által festettek.

Belladonna. A heveny sárgakóroknál és pedig azon esetekben, midőn a láz erős és agy izgatottság kíséretében jelenik meg, elkerülhetetlen gyógyszer. Ezen rövid jellemzéséből kitetszik, hogy a belladonna a ros-zindulatú sárgakóroknál vétethetik használatba.

Digitális. Az előbbi szerrel hatására nézve versenyez. Egy egyszerű, de mégis számos esetben jellemző különbség e két szer közt abban áll, miszerint ott, hol a belladonna jelentve van, a beteg arez a kivörösödött, a digitalisnál pedig sápadt halvány. Ha azonfelül az érlüktetés jeleneit, melyek a sárgakórnál sok esetben feltünően változóknak tapasztaltatnak, a digitális élet-tani hatásával összehasonlítjuk, annál több okunk lesz ezen gyógyszer alkalmazását a ros-zindulatú sárgakóroknál figyelembe venni.

Phosphor. Ezen gyógyszernek kettős hasznáról már az idült májkóroknál tettünk említést, és most csak ismételjük azon állításunkat, miszerint a phosphor több esetekben a sárgakórnál sem nélkülözthetik. Phosphor nélkül például nem fogjuk meggyógyítani azon sárgakórt, mely tüdőlobhoz csatlakozik, nem fogjuk meggyógyítani azon sárgakórt, melynek jelenléte súlyos agy izgatottsági tünetenyekkel van összekötve.

Sepia. Az idült májkóroknál ennek alkalmazása

felett a szükséges jellemző kórtüneteket előterjesztettük, ezekhez e helyen még annyit teszünk, hogy idült sárgakórban, ha egyébiránt a kór jeleneinek megfelel, gyakran nagy hasznát tapasztaltuk.

Sulfur és China az idült sárgakórban a megnevezetteken felül, kellő méltánylatot érdemelnek.

Észleletek

a gyöngyösi kórházban 1863. 4-dik év első felében orvosolt betegségekről.
(Folytatás.)

Égések. A következés, melyet égések okoznak, feltételezzük a hőség fokától, annak tartósságától, és végre az általa meglepett testrész érzékenységtől. Eszerint vannak 1-ső fokú égések, midőn az égés után élénk vörösség, és fájdalom kívül egyéb kórtünetek nem jelennek meg. A 2-dik fokú égésnél a vörösség mellett daganat, láz tapasztaltatnak. A 3-dik fokúnál a bőr elválk, hólyagok származnak, melyek vizes vagy sárga nedvvel vannak megtelve. A 4-dik fokúnál az égett rész felemésztetik és megfenésedik.

Az égés különböző fokához és kiterjedéséhez képest az általános kórtünetek is változnak. Az első és második fokú égésnél a gyuladás könnyen és rövid idő alatt szokott eloszlani. A 3-dik fokúnál az evesedés gyakran veszélyes kiterjedést és így erőfogyasztást nyerhet. Ugy ennél mint a 4-dik fokúnál is az agy izgatottság annyira nekedhetik, hogy rángatódzások, deliriumok, görcsök származhatnak, melyek után halál következik be.

A hasznonszenvi gyógykezelés e veszélyes testi sérülésnél véghetetlenül különbözik a régi gyógyrendszer eljárásától. Mert bár a tanulatlan főzőné is ha kezét megégeti azt nem mártja hideg vízbe, hanem tartja a tűzhöz, és pedig a legkivánatosabb sikerrel, mindemmel az égések körül még maig is azon nem eléggé kárhözvetható eljárást tapasztaljuk, hogy ily kóreseteknél a hideg víz alkalmazása vétetik igénybe, és pedig annál tartóssan, minél nagyobb fokú és minél kiterjedtebb az égés. A szomorú következmények nem bírtak eddig oly meggyőződést szerezni hogy a *contraria contrariis* elv ép e kórmemben ellenkezik a természet törvényeivel, ekként nem találja ésszerű alkalmazását.

A hasznonszenvészet az égések gyógyításánál két *indicatió*nak teljesítését tartja szükségesnek, ekként ép ellenkezőjét teszi annak a mit a régi *gyógymód* követ: Az első: akadályozni az égető forroság hirtelen átmenetelét alantabbi hőmérsékletre. A második az égés által okozott inger ellen egy hasonló, de enyhébb ingert alkalmazni. Az előbbi, ha az égés után azonnal segélykeresztetik, és az égés nem nagy, eléretik az által, hogy

az égett testrész közel a tűzhöz tartatik, vagy vatával beborítatván, e felett melegített borszesz borongattatik. Az utobbi célra *tinctura urticae urentis*, — *cantharidis*, *arsenic*i, *caustici*, — *therebintinae*, *higitás*-ban, vagy szappantapasz ajánlatnak. A nevezett szerek mint a tapasztalásból tudva van higitatlan, állapotukban a kiülbörön az égéshez hasonló kórjeleket okoznak, bár az urtikának hatása gyógyszerkísérlete által még nincs tisztán bizonyítva, annak égető erejét sok emberakarata ellenére is már gyakran kénytelen volt tapasztalni.

Kezdetben tehát, még a 3-dik fokú égésnél is, ha az agy izgatottság megengedi, a melegített borszesz a legalkalmasabb égés elleni gyógyszer, mely bár kezdetben neveli a fájdalmat, de rövid idő múlva azt enyhíti. Ha a borszeszhez néhány csepp az urtika 3-dik higitásából kevertetik, fájdalom csilapító ereje még inkább nekeddik.

Mély égésnél, midőn a borszesz vagy siker nélkül alkalmaztatott, vagy ennek használata már jelentve nincsen, az égett részekre közönséges házi szappannal jól bedörzsölt finom ruhadarabokat használunk, ezekkel a szenvedő részt beborítatjuk, ha a genyedés bő, többször naponként ismételjük, mely után ha párnap alatt a sebek nem száradnának a szappannal bedörzsölt ruhákra néhány csepp *causticum* a 2-dik vagy 3-dik higitásból esepgettünk. Cél szerűbb volna e ezen utobbi kezelés helyett némely hasznonszenvi orvosok által ajánlott kenőcsöt, disznó zsír és viaszból készítve, melyben a *causticum* 2-dik vagy 3-dik higitásából néhány csepp adatik, használni? ezt saját tapasztalatunkból állítani nem bíjuk.

A lefolyt félévben három nevezetes égés általi sérülés került kórházunkba. 1863. nov. 10-kén éjjel a szomszéd Solymos nevű faluban nagy tűz volt. Az ottók közül hárman voltak oly szerenesétlennék fáradozásuk jutalmát testöknek általános égésében nyerhetni. Kettő solymosi, egy ozorai születésű, korukra nézve 36, 41, 45 évesek. Másnap mindhárman a kórodába hozattak. Az egész arcz az egész törzs, a felső és alsó végtagok meg telve hólyagokkal, több helyen már a felbőr elválva taláztatott. Tetemes daganat, erős láz kíséré a szenvedéseket sőt mindegyiknél az agy-izgatottság annyira nekedet, hogy őket fekvésükben, ha csak az ágyhoz lenem köttettek, meg tartani nem lehetett. Mindaháromnál a fentebb leírt gyógyszerelés alkalmaztatott, belsőleg az urtica a 6-dik higitásban rendeltett. Ketteje szerenesésen meggyógyult az egyik 20, a másik 44 nap múlva hagyhatták el a kórházat. A harmadik szünetén hasonló javulásnak örvendett, míg felvétele 7-dik napján neje alattomban egy üveg pálinkával

megitatta, melyre oly izgatottság következett az agyban, hogy negyednapra, ekként felvétele 10 -dik napján az élők sorából kimult,

Fagyás A fagyások gyógyítása egyes esetekben igen keves fáradságba kerül, midőn t. i. a megfagyott tagon a bőr orbánczos vörösségén, vagy daganatán kívül egyéb körtünetek nem észlelhetők.

Néha azonban a megfagyott tagban fekély támad bő evesedéssel, sőt elhanyagolás esetében fenésedést is látunk beállani.

Egyik betegünk, egy 22 éves csapó-segéd mindkét lábának fagyásával jött be kórodánkba, a vörösség, daganat és fájdalomon kívül sem helybeli sem általános körtünetek nem valának tapasztalhatók. Hidegvizzeli borongatások, belsőleg **petroleum** 31 nap alatt a gyuladást minden következeisével együtt eloszlatták s a beteg egészséggel hagyhatta el az intézetet.

Nem volt azonban a másik betegünk hasonló szerencsével, holott ennél csak a balláb hüvelykuj volt megfagyva. A daganat mindjárt a felvételnél kékeszederjesnek találtatott, a bőr repedezett, alatta bő geny-elválásztás észleltetett. A fekély mindinkább terjedett, a geny bűzössé vált, és a tag megfenésedésének minden tünetei bekövetkeztek. Az általános egészségi állapot sem nevezetethetett kedvezőnek. — Gyakori váltólázak folytán, melyekben e beteg gyakran szenvedett, a hasélemtüvek dagadtak és megkeményedve valának, ennek következtében időnkint gyomor és bél hurutos szenvedései kiujultak, mely tünetnyek a kórházban tartózkodása ideje alatt is egypárszor megkeresték. Eltérve azon gyógyszerelés előterjesztésétől, melyet az utóbb nevezett bajai szükségessé tettek, a lábuj-fekély tisztán tartásán és tépésseli beborításán kívül a körülményekhez képest hol **siliceat** hol **arsenikumot** kapott. E kór bár lassan de tökéletesen meggyógyult, és a beteg felvétele 56-dik napján egészséggel bocsátathatott el.

Csipő zsába (coxalgia). E kór néha csak fokonyként fejlődik ki, a beteg a csip-tájon nehézséget, nyomást, fájdalmat érez; vannak esetek, midőn a nevezett érzések láztól kísértetnek, de miután a fájdalom nappal enyhül, éjjel pedig nevededik, egy közönséges czúzos láznál alig képzelünk előttünk sokszor más kóralakot. A csipcsont izestülésében, ha csak a fájdalmat, melyet a külnyomás okoz, nem említjük, senmi egyéb kóros tünetnyek észre nem vétetnek. Ily állapotban maradhat a beteg hetekig, hónapokig, egyedül a nehéz járás az, mely e kór jelenlétét bizonyítja.

Előfordulnak azonban esetek, melyekben a körtünetek nem oly szelidek, mint azokat most felemlitettem, hanem ahol az izestülésben rögtön gyuladás, kiáll-

hatatlan fájdalomnak, a tagnak megmerevedése, erős láz támadnak, mely után kevés napok múlva bő izzadmányt, bő evesedést, és a szalagok megtágulása következtében a lábnek meghosszabbodását tapasztaljuk. Minthogy e szenvedésre vegykóros egyéniségek kintinó hajlammal birnak, nem ritkán csontszú és halál követi e bántalmakat. Sőt a halál bekövetkezhetik csontszú támadása nélkül is, midőn a hosszantartó fájdalom, és folytonos álmatlanság sorvadást idézhetnek elő.

Egy esetünk egy 81 éves agykóroson észleltetett, kinél a szóban levő bántalom elesés után támadván, miután nyolcz hétig késett segedelmet keresni, végre lábairól végkép leroskadván 1864 márczius 13-kán a kórodába menekült. Bár az **arnica**, **rhus**, **mercurius vivus**, később a **barytcarbonica** rövid időre a fájdalom enyhülését megszerzették, mindazáltal az élemedett kór, a szünetnélküli fájdalom, álmatlanság erejét annyira kiemerítették, hogy csontvázzá alakulván april. 27-kén sorvadás következtében meghalálozott.

A második kóreset egy 13 éves fiún észleltetett, ki szintén igen elhanyagolt állapottal adatott gyógykezelés alá, s midőn felvétetett, nem hogy lábain állani, de az ágyban megmozdulni sem tudott; ennek daczára 113 napig tartó orvoslás után, saját lábain mehetett haza az intézetből. A főszerek, melyeket ez esetben hatályosoknak láttunk: a **sulfur**, **mercurius**, végre az **acidum nitricum** valának.

Kórházi gyakorlatunk alatt volt már alkalmunk a csipő zsábát gyuladás időszakában is észlelni, a midőn az **aconitum** és **mercur** a gyuladás eloszlatására a leghasznosabb szolgálatot nyújtottak.

Nincs ebdüh, nincs víz-izszony (hydrophobia).

Ily értelmű értekezés jelent meg f. évi márczius 8-kán a **W. med. W.** 20-dik és következő számaiban a bécsi közkórház egyik elsődorvosa **Dr. Lorinser**-től; ki bár maga őszintén bevallja, hogy ily fontos kérdés megoldását egy cikk által nem kívánja befejezni, és ezzel egyedül a maig uralkodó és tarthatatlan nézetekre, melyek egészség-rendőri tekintetben beható következményűek, ohajt figyelmet gerjeszteni; mindazáltal egyelőre meggyőződését ekként fejezi ki: az ebdüh létezése embereknél, mint egy különleges, az ebdühtől meglepett eb által kifejlődött kór, mely **Asklepiades** idejétől a mai napig a nép és az orvosok előtt magát fentartotta, a regények és mesék országába utasítandó.

Lássuk tehát, mily érveket hoz fel állításának igazolására:

„Ami a viziszonyt az ebeknél illeti, erről saját ta-

pasztalataim után keveset terjeszthetek elő; ha azonban az illetékes állatorvosoknak szétágazó véleményeiket átvizsgáljuk, azonnal azon meggyőződésre jutunk, hogy az ebdüh jellemző tulajdona, mint különleges kór, még legkevésbé van megalapítva. A kórtünetek a beteg állat életében gyakran ellentmondólag terjesztetnek elő, és egyedül annyit bizonyítanak, hogy az állat általában beteg, és a harapásra hajlandó volt.

Azon tünetény, miszerint az ebdüh által megtámadott állat, a víztől iszonyodik, az összes írók szerint kétségesnek és változónak nevezetik; miután a viziszenyos ebek egyedül akkor nem isznak vizet, — ha vagy a torokgörcs, vagy az alsó állkapocs megmerevése miatt nem ihatnak. — A valódi ebdüh bebizonyítására azon kísérlet is tétetett, hogy egészséges ebek az ebdühben szenvedőktől megharaptattak mire a megharaptottak egy ketrecbe zárattak és hetekig, hónapokig vizsgáltattak; ha amegharaptott eb sok időre megbetegedett és harapott, ebből egész bizonyossággal azt következtették, hogy az eredetileg megbetegedett eb. valószínűságon viziszenyos volt; ezen állítás igazsága azonban kétségessé válik, ha megfontoljuk, hogy a kísérletre kiválasztott eb hónapokig egészen szokatlan körülmények között elzárva tartatott, — továbbá, hogy a dögvész ideje alatt rajta az ugynevezett ebdüh önkényt is kifejlődhetett; s hogy végre Dr. **Thamhayn** tapasztalatai szerint ép a szabadság hiánya az ebdüh származását elősegíti.

Mindazon jelenségeknek, melyek a viziszenyótól meglepett eb életében észlelhetnek, csak akkor lehetne a kórhatározatra nézve becses tulajdonítani, ha azok állandóan az állat hulláján tapasztalt jelvényekkel meg egyeznének. Ez utóbbi eset mindazáltal az állatorvosok bonczolati jelentéseik szerint teljességgel nem létezik. A viszony által elesett ebek hulláján a legkülönbözőbb kórok fedeztetnek fel. **Bruckmüller** tr egyes esetekben agyvizdagot, másokban gyomor vagy bélhurutot, ismét másokban tüdőlobot vagy hagymázt talált. **Pillwax** tr több esetekben galandócz férget észlelt, **Falk** tr pedig jelenti, hogy 56 viziszenyban elhullott eb hulláján ötvennél több esetben egész csomókat talált idegen és meg nem emészthető anyagokból a gyomor és belekben. Innét van, hogy némely kórtanárok az ebdüht az agy és gerincz betegségek, mások a hagymáz, mások a gyomor és bélgyuladások neme közé sorolják.

De még az okra nézve, melyből az ebdüh származtatik, sines az állatorvosok közt megállapodás. Azon vélemény, hogy az ebdüh nagy forróság, szomj, a nemi ösztön ki nem elégitése, romlott táplálék sat. által jön létre, nem egyéb gyanításnál, mely azon körülmény által, hogy az ebdüh az év minden időszakában eredhet, sőt hogy a nőstények is különféle időkben az által meg-

lepethetnek, végképen megingattatik. **Hirsch** (mediz. Geographic) szerint a keleti tartományokban, hol a kóborló ebek seregeseen találtaknak, az ebdüh igen ritkán fordul elő, sőt majdnem ismeretlen, bár ezek egyedül elromlott hulladékokból táplálkoznak.

Anélkül hogy az állatorvosok tekintélyét legkevésbé lealacsonyítani kívánánk, azt mindenesetre el kell ismernünk, hogy az ebdüh létezése, mint különleges kór, tudomás szerüleg nincs megalapítva, és általában azon állapot, mely az eddigi nézetek szerint ebdühnek nevezetett, nem egyetlenség, és bizonyos kór nemet ábrázol, hanem valószínűleg az ebek különféle betegségeivel közös. Ezen nézethez mindaddig ragaszkodni fogunk, míg az ebek kórboncztanában egy **Rokitanszky** nem fog találkozni. Mihelyt azonban ezt elismernünk kelltek, azonnal el fog enyészni előttünk azon csodatörténeteknek, melyek az emberek ebdühéről keringenek, hitelessége, és pedig annál inkább, ha megfontoljuk, hogy az ebdüh kór ismereténél a leggyakoribb esetben egyedül parasztok, pásztorok, állatkovácsok, jágerek, vagy legfeljebb falusi sebészek kór ismerésére valánk utasítva.

Ezen tárgyat azonban abban hagyván, a gyógytudomány sokkal fontosabb feladatához térünk által, t. i. az ebdüh vagy viziszenyhoz embereknél.

Aristoteles az emberiség előnyei közé sorolá, hogy az ember a megveszett eb harapása után, ebdühbe nem eshetik, de már **Asclépiades** ezen kórt az embernél is elismeré, mely véleményére valószínűleg azon észrevétel szolgáltatott alkalmat, miszerint az ember bizonyos göresös szenvedéseknél vizet vagy hasonló folyadékokat elnyelni nem bir, ép úgy mint az ebdüh által meglepetett eb, mely a viziszenyról ismertetett] meg. **Cölius Aurelianus**, hogy a hasonlatosságot az ebdühhel még érthetőbbé tegye, azt is kiemelé, hogy az ebdühbe eset emberek ugatnak és harapnak, mely véleményében a beteg fájdalmas hangjai és az állkapocs göresös mozgataisai erősítették meg. Mentül nagyobb ijedés és félelem lepte meg a szerencsétlen beteg környezetét, a képzeleti tehetség annál magasabb fokra hígott, és az önvédelmi ösztön az embereket ily szerencsétlenek irányában gyakran a legdurvább intézkedésekre vezérelte. A középkorban az ebdühbe szenvedőknek vélt emberek megköztötettek, megvasaltattak, sőt néha megis ölettek; de a legujabb időkben is az egészség-rendőri szabályok még mindig tulságosan erősek és szigoruak, mire azon állítás szolgáltatott alkalmat, hogy az ebdüh ragadványát egy emberről a másikra lehetségésnek tartották.

Bár az orvosok pontosabb és elfogulatlanabb észleletei által, azon fő kórtünetények, mint a viziszeny,

az [ugatás és harapás, [melyek azon feltételre, hogy az ebdüh az embernél is kifejlődhetik, [vezettek; részint melléküteményeknek, részint felhevült lélek ábrándozásának határozottak; a ragályosság pedig általában egy emberről a másokra egészen alaptalannak nyilatkoztatott ki; mindamellett azon eszme, hogy a megvesztet eb harapásától az ember is ebdühbe eshetik, oly mélyen meggyökerezett, hogy ettől az ujabbnak sem bínt megválni.

Ha az orvosok minden előítélet, minden félelem és tekintet nélkül az egészség-rendőri szabályok súlyára alapították volna észleleteiket, rég azon elismerésre jutottak volna, hogy azon kór, melyet a régiek ember-ebdüh nevezet alatt leírtak nem egyéb mint ránggöres (convulsiones), vagy legtöbb esetben dermedet (tetanus) volt, ez utóbbi hasonlólag külsérülés, meghűtés, erős lelkiindulatok, kihágások sat. vagy különböző idegkórok által előidézthetők, de az ebdühhez legkisebb összekötéshen sincsen.

Tény az: hogy midőn számosabb emberek a megvesztet ebtől megmarattak, egyik vagy másik közülök vagy a megtörtént sérülés, és ennek folytán a sebnek mesterséges és erős égetése, — vagy az ijedés, és lelkiindulat, vagy a sérüléstől egészen távollevő okokból dermedetben eshetik, mely veszélyes kór következtében meg is halhat. A közönséges gyakorlat azt hiszi, hogy mindenki, ki valaha egy megvesztet, vagy az ebdühről gyanús, vagy csak egy feluszított ebtől megharapatott, vagy csak megkarczoltatott, sőt csak megnyalatott is, ha ezen szerencsétlennél hetek, hónapok, sőt évek után bármily egyéb okból dermedet kórtünetei állanak elő, az már kétségenkívül, ebdühben szenved, miután ezenfelül azon véleményben vannak, hogy az ebdüh mérég egy ideig a testben kártalanul maradhat, és csak később fejlesztheti ki hirtelen halálos tulajdonait. De nem egyedül a dermedet tartatott ily esetekben ebdühnek, hanem mint számos kórtörténetek különösen buzgó falusi sebészekből szerkesztve kétségenkívül tanusítják, közönséges ránggöresök, vagy hysterikus göresök is ebdühnek kereszteltettek, és egy vagy más titkos szerrel szerencsésen meggyógyítottaknak hirdettek.

Mily tökéletességű legyen az ebdüh kórismerete az ország vidékein? erről a kormány által e cím alatt: „az ebdüh áldozatai“ készített és közzétett statistikai tabellák, elegendő felvilágosítást terjesztenek. Mig 1852 —1857 Bécsben Milanóban, Linz, Salzburg, Grac, Laibach, Trieszt, Innsbruck, Brünn, Ollmütz, Krakó, Tropa, Lemberg, Czernowitz, Posony, Soprony, Nagyvárad, Kolozsvár, és Zarában egyetlenegy ebdüh esete sem fordul elő, ugyanazon idő alatt a koronaországok-

ban 605 áldozata az ebdühnek jegyeztetik fel. Egy pillanat ezen hivatalos kimutatásokra, elégséges annak bebizonyítására, hogy az ebdüh kórisméje azon arányban szaporodik, mentül nagyobb a vidéki orvosok tudatlansága, és a nép babonáshite. Ezzel azonban nem akarjuk véglegesen azt állítani, hogy nagyobb városokban, hol a tudomány vezérei együtt vannak, az előítélet, és az ókori vélemény az ebdüh kórisméjénél ki vannak zárva.

A Higany (Mercur) története

Es pan et után.

Ezen név alatt higany (Mercur) értjük annak különböző készítményeit, és savait, melyeket egy tekintet alatt helyesen lehet tanulmányozni; a különbségek, az ismert sajátságok a maga helyén fognak különösen kiemeltetni.

Kezdjük meg előadásunkat azonnal a legegyszerűbb készítményekkel: a tisztított higany (mercurius vivus), és a higéleccsel (merc. solubilis Hahnemanni) — melyek dörzsölés által könnyen változást szenvedni látszanak, a gyakorlatban mindazáltal a legtágasb alkalmazásban részesülnek. Ezek után következik a higéleg (merc. praec. ruber), továbbá a higany összekötései kénnel, joddal, brommal, nem különben chlорral (calomel, merc. corrosivus), kéklegel (cyanetum hydrargiri), végre az eczet, és légsavas higany készítmények.

A 18-dik század kezdetétől fogva a higany igen gyakran alkalmaztatott és számtalan iratoknak tárgya volt. Kevés gyógyszert ismerünk, mely annyi hasznot, de ismét keveset, mely annyi kárt okozott volna, mint a kényesű, reá illik ekként azon mondat: abusus optimi pessimus. Nem említve azon káros következtetéseket, melyeket a nagy és hosszas ideig folytatott adagai bujakóros bantáinak ellen gyakorlottak; volt azonfelül oly idő, hol a higanyt a legtöbb kórok ellen használták, miután mindenütt lappangó bujakórt gyanítottak. A mai korszak az ellenkező alaptalan nézetnek hódol, mely jelenleg a bujakóros elemmel, mint számtalan, idült kórok okával mit sem gondol, mely menthetetlen gondatlanság a higany előbbi visszaéléséből, és azon véleményből, hogy a takárok igen nagy része nem mérgezett, származik.

A gyakorló orvosok nagy része nem volt képes azon meggyőződésre jutni, miszerint a higany kisebb adagai e gyógyszer tulajdonait a testben jobban kifejti, ekként bárhol a nagy adagoktól sebes eredményt nem tapasztaltak, azokat mindinkább erősíték. Innét azon számtalan szomorú következmény, melyet a higany okozott. Ha Hahnemann az orvosok figyelmét csupán e tárgyra térítette volna, már ez által a tudo-

mány és az emberiséget maga irányában lekötelezte volna.

A higany mely kezdetben kizárólag a bujakór ellen használtatott, lassankint egyéb és pedig nagyszámú kórok ellen is fordított; mint: a poklosság (lepra), gőrvélykór (scorbut), többnemű szemkórok, torokgyík, hurutos bántalmak, mirigy és bőr szenvedések, gilisztakór, lengyel fűrt, pokolvar, dögvész, vízkór, tüdőlob, májlob, méhlob, vérhas, méhkór, nyavulatörés, tebolyodás, és dermedet ellen. — Majdnem hihetetlen, hogy ma már az előszámlált kórok ellen alig használtatik, bár többek ellen jelenleg is alkalmas, sőt kitünő sikerűnek tapasztaltatik.

Élettani hatása.

A higany azon gyógyszer, melyet úgy összeségében, mint az egyes életművek iránti egyes viszonyai-
ban tanulmányozni szükséges. Ha e munkát komolyan véghezvinni akarjuk, nem fogunk esodálkozni több gyakorló orvos azon nyilatkozatán, kik gyógycéljaikra csak igen csekélyszámu gyógyszerek használatát tartják szükségesnek. Mert valóban, ha csak harmincz gyógyszert bírnánk is, melyek működése előttiink anynyira ismeretes volna mint a higanyé, az esetben ha azokat a kellő helyen alkalmaznánk, oly tágas gyógyszerhatás birtokában volnánk, hogy csak ritkán kénytelenitennünk kevésbbé ismeretes, bár specifikus gyógyszerekhez folyamodni. Oly nagy a higany működése, oly kiterjedettek az ő tulajdonai.

A higany hatása érint minden életműveket, kivá-
lólág a nyirkrendszer (lymphsystem); melynek követ-
keztében a bőrre, a takhártyákra, a savos és rostos hárt-
tyákra, a bűnyékre, a szalagokra, az iznedvhártyákra,
a csontokra, a kötszövetre, a mirigyekre, a dúczokra, a
nyinkedényekre és visszerekre, végre különösen a ve-
rőczérrendszer visszereire irányozza működését. A hi-
gany még ezekenfelül azon sajátssággal is bír, miként
ellenszere a bujakóros méregnek, mely tulajdonságát
azonban egyedül a nyirk téren érdemi meg.

Egy író a higanyt akként jellemzé, hogy őt visszere-
res — nyirkos (venös-lymphatische) szernek nevezé.
Ezen nevezet magában foglalja a higanynak minden
hatáskörét. Nem létezik oly életművezet, melyet a hi-
gany meg ne támadna, miután mindegyikében a visszere-
res elem, vagy mint kiegészítő, vagy mint hozzá
tartozó jelen van. Az életművezet sorozata, mely sze-
rint a higanyval összhatásban áll, így következik: a
nyálmirigyek és mandolák, a szájjpad, a nyelv, a fogak,
a foghús, a nyelesap, a garat és gége, a nemzörészek
és húgyéletművek, a szemek, az orr, a tüdők, az emész-
tő csatorna, a máj, az izesülések stb.

Működésének az idegrendszerre tapasztalt arány-
zata ez: nyugtalanság, az egész test fájdalmas érzete,
erőtlenség, reszketés, rángatodások, görcsök, mereve-
dés, az életerő csökkenése, túlizgatottság, túlérzékeny-
ség a fájdalom iránt, szélhűdés.

A vérrendszerben ezeket észleljük: vértolódást,
néha heveny indulatút, gyuladásokat, égető izgékony

lázakat. Ezen kórtünetek mindazáltal határozatlan le-
folyásnak, a vérrendszer inkább szenvedőleges állapoi-
ban van, miután egyedül a nyirkrendszer a központja
ezen gyógyszer hatásának.

Az emésztőrendszerben: zsebrékét (aphtae), száj-
rothadást (stomacaece), hurutot, szájfiztelenséget és ét-
vágytalanságot, nyálfolyást és undorító vizgyülemzetest
a szájban, keserű hányást, gyakori kényszert a nyelés-
re, égető, érzékeny és felfúvódó fájdalmat a májban,
has keményedést és puffedést, ködesömört, hasmenést,
vérbast, — mindezek a higanynak specifikus hatását a
nyirkrendszerhez erősítik, miután e szenvedéseknél, hol
csekélyebb, hol nagyobb vérfelhevülés észleltetik:
Mindezen kórtüneteknél nem tapasztaljuk azon jellemző
csorvás indulatot, melyet például a nux vomica-nál, de
annál inkább észleljük, hogy különösen a nyirkrend-
szer a takhártyákban és tüszőiben (folliculi) a köthár-
tyában és sejteiben, a dúczokban, és hajszál edények-
ben megtámadva van.

Midőn a higany első erős és hirtelen behatása va-
lamely életművezetre megtörténik, úgy látszik, mintha
ereje az idegrendszer megrázkodtatása által gyengül-
ne; ezen percztől ugyanis a felbomlásnak ellentálló mű-
ködése idültté válik, miután a higany hatásának célja
nem egyéb, mint a láz erejét megtörni, a szöveteket
meglágyítani, és a sejteket megsibbasztani.

A higany sajátsságos hatása észrevehetőbben fejlik
ki éjjel, és az ágyban, mint nappal. Hatásának emel-
kedése kezdődik eszerint éjjel s ezután végződik is.
Mozgás és az ágy melegsége nevelik működését, anél-
kül azonban, hogy mint ezután hinni lehetne, a hideg
hatását togyasztaná. Ebből azt lehetne gyanítani, hogy
ezen felbomlasztási erő a nap ereje által akadályoztatik,
és így a tevőleges villámosság reá befolyással bír.

Azon benyomást, melyet a higany a lelki indu-
latra gyakorol, a legvilágosabban tünteti ki annak mű-
ködési módját: a hirtelen harag jelenségeire megjelenik
kedvetlenség, irtózás minden foglalatosságtól és tréfá-
tól, végre ingatagság, szakadozott gondolkodás, emlék-
hiány, életunalom, örültség. A szellemi felbomlás pár-
huzamban jár a fizikai feloszlással.

Lapszemle.

Allg. hom. Zeitung 70-dik kötet 1865.

5-dik szám.

Stern Leopold Miskolczról egy javallatot terjeszt
elő a hasonszenvi gyógyszeratan átdolgozására és abban
netalán előforduló tévedések helyreigazítására. Miután
egyéni nézetét e tárgyra nézve néhány pontban elő-
adja, véleményével végre odajárul, hogy alakitassék az
osztrák és a németországi birodalomban létező ha-
sonszenvi orvosokból egy congressus, melynek feladata
legyen 1-ször egy gyógyszerkísérleti alaptökét szerezni
melyből a kísérleteket eszközök illendő jutalmazást
nyerjenek. 2-szor a kísérleti jegyzőkönyvek vezetési
módja felett véglegesen határozzon, nem különben a te-
lett is, mily érvény tulajdonitassék Habnemann gyógy-

kisérleteinek. 3-szor nevezzen ki egy választmányt, melynek hatásköréhez tartozzék: a) névtelen gyógyszerket a kísérőknek küldeni, b) ezek munkálatait átvizsgálni, és illően jutalmazni, c) az új gyógyszerzetan szerkesztéséről, és annak kinyomásáról gondoskodni. — (Ha az orvosok nem mondom mind, de csak nagyobb-része a tudomány kimivelődésének szentelné életét, az esetben ily terv valósitása megjárna; minthogy azonban mindezüdig fájdalom! ennek ellenkezőjét tapasztaljuk, eszerint a nyilvántott terv is a pium desiderium-ok sorába tartozik. — Szerk.)

Északamerikából, jeles ügyfelünk Dr. Heringtől egy cikksorozattal találkozunk, mely a híres tanárnak 1864 oct. 13-kán mint az iskolai év kezdetén a philadelphiai akademiában tanítványaihoz a gyógytanról tartott megnyitó beszédet foglalja magában. — Miután előre bocsátja, hogy a tanító és tanítványok között a czélnak, melyre törekszenek határozottnak kell lenni, e czélt a **betegek gyógyításában** találja tel. E két szóból áll az orvos feladata, melyre megkivántatik: 1-ször e gyógyszerek ismerete, melyek által a betegséget gyógyítani akarja. 2-szor a betegség meghatározása, melyet gyógyítani kell. 3-szor egy elv, melynek segítségével az előbbi két pont összhangzásba hozathatik. A gyógyítás mesterség, és az fog maradni örökké, bár mennyire kívánják is némelyek haszontalan fecsegéseik által a közönséggel elhitetni, hogy az tudomány. Mesterség a gyógyszereket feltalálni, mesterség azokat kellően elkészíteni, mesterség azoknak hatását kémlelni, mesterség a beteget megvizsgálni, és a mi gyógyczélra szükséges kiszemelni, végre mesterség minden köresetben a megfelelő szert eltalálni. Természetes hogy e mesterséghez tudás is kivántatik, eszerint minden mesterség végre a szükséges ismeretekre vezet.

Ismerni kell tehát mindenekelőtt a gyógyszereket, melyek gyógyczélokra fordíttatnak, ezokból szükséges a **vegytan** ismerete, mely nélkül sem a növény. sem az állatországot fel nem ismerjük, enélkül a test alkotását, az élet működéseit, az élet feltételeit, a kór okait, azon módokat és utakat, melyek segítségével az ember a betegségtől megóvatik, megmagyarázni nem tudjuk.

A vegytanon kívül ismerni kell a **növényeket** ismerni kell az **állatországot**, melyek mindegyikéből hathatós gyógyszerek származnak, és készíthetnek el

Midőn azon forrásokkal, melyekből a gyógyszerek készülnek, ismeretségben vagytok, következik azon mesterség, miként készíthetnek ezek gyógyczélokra. Ezt az orvosnak magának kell teljesíteni, ha működésben biztosságot akar elérni.

A legfontosabb tárgy az orvoslásnál azonban mindig a **gyógyszerműködések ismerete** marad. E czélra ajánlja tanítványinak hogy saját magukon tegyenek gyógykísérleteket, melyek által a gyógyszerek tiszta működése felett legbiztosabb tudomást szerezhetnek. (folytatik a jövő számban.)

Dr. Goullon ifjabb egy közfő gyuladást közöl, mely iszonyu evesedéssel fenyegeté a beteg tagját, Sili- cea háromnapi adagolásra a kór befolyásán nem változ-

tott, melyre a mercurius vivus nem csak a gyuladást rövid idő alatt eloszlatta, hanem az evesedésnek is kedvező határt ejtett.

Dr. Bayes folytatja észleleteit és tapasztalatait a hydrastis canadensis felett a rákkór ellen, saját gyakorlatából több esetet terjeszt elő, melyek által a nevezett szernek jótékony befolyását az emlő-rákkórnál bebizonyítani igyekszik.

A napi **ujdonságok** egy egyesület alakulását említik fel Chicagóban, e czim alatt: **A német hason szenvi orvosok egylete Amerikában.** Ezen egyesület nov. 17-kén tartá meg első ülését, és már is nagyszámu tagoknak örvend soraiban. Feladata egy hasonszenvi lapot életbeléptetni. Ez alkalommal egyszersmint jutalom tüzetett ki a legjobb orvosi munkára. A legközelebbi gyülekezet helyéül Cincinnati, Ohio tüzetett ki.

Válasz több ügyfelek felhívására.

A legközelebbi időben ügyfeleink közül néhányan azon bizodalmas írásbeli kérdést intézték hozzánk: jelelnék ki azon orvosi munkákat, melyek a hasonszenv megtanulására a legbiztosabban és alaposan vezethetnek. Minthogy sokoldalú elfoglaltságunk nem engedi, hogy mindegyiknek külön válaszoljunk, eszerint e lap hasábjait találtuk czélszerűnek a kivánt kérdések megfejtésére.

Azoknak kik a hasonszenvi gyógymóddal alaposan megismerkedni kívánnak ajánljuk tehát e következő orvosi munkákat:

1-ször **Organon der specifischen Heilkunst** von Samuel Hahnemann.

E munka magyar kiadásban is megjelent 1830-ban Wigand Ottonal e czim alatt: **Organon-a a Gyógyművészségnek**, vagy Hahnemann Sámuel hasonszenvé.

2-ször **Organon der specifischen Heilkunst** von Dr. Gottlieb Ludwig Ran. Grossherzoglich Hessischen Hofrathe und Physikus in Giessen 1838. (E műben a homöopathia már az újabb élet s kórtan vívmányaihoz van alkalmazva).

3-ször **Reine Arzneimittellehre, és Die chronischen Krankheiten** von Samuel Hahnemann 1825 és 1837.

4-szer **Handbuch der Haupt Anzeigen für die richtige Wahl der homöopathischen Heilmittel** von G. H. G. Jahr.

5-ször **Die Therapie nach den Grundsätzen der Homöopathie.** Bearbeitet von Dr. Bernard Bähr, königl. Hannov. Sanitätsrathe. 1862. Vagy

6-ször **Die homöo. Therapie auf Grundlage der physiologischen Schule** von Dr. Kafka. 1863.

A kik Hahnemann Arzneimittellehret meg nem szerezhetik, azoknak ajánljuk:

7-szer **Rückert C. F. systematische Darstellung aller bis jetzt gekanntem hom. Arzneien in ihren reinen Wirkungen auf den gesunden menschlichen Körper.** 2. Bde. 1835.